

УДК 338.244

Коновалова М.В.,

кандидат наук з державного управління, викладач кафедри соціальної політики

НПУ імені М.П. Драгоманова,

Хариніна О.М.,

студентка кафедри теорії та технології соціальної роботи

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

В статті вивчено поняття «соціальне підприємництво», яке досліджується як інноваційний спосіб вирішення соціальних проблем. Соціальне підприємство спрямоване на практичну реалізацію інноваційних рішень найбільш соціальних проблем: бідності, безробіття, роз'єднаність громади тощо.

***Ключові слова:** соціальне підприємництво, соціальні послуги, інновації в соціальній сфері.*

Постановка проблеми. Поняття «соціальне підприємництво» відносно нове й незрозуміле для більшості українців, хоча Європа з ним знайома вже кілька століть, а науковці вважають, що саме за соціальним підприємництвом стоїть майбутнє. Сучасне суспільство намагається вирішити гострі соціальні проблеми, використовуючи підприємницькі кошти. Наявність в країні великого числа суспільних проблем, з вирішенням яких держава не справляється, викликало необхідність розвитку соціального підприємництва, як нового ринкового інституту, оптимально поєднує економічну стійкість і соціальну відповідальність, що вкрай необхідно для модернізації української економіки [6, с. 1].

Аналіз останніх публікацій. Значний внесок у розробку та аналіз проблем, пов'язаних з розвитком соціального підприємництва внесли вчені С. Алворд, Г. Діс, Б. Дрейтон, Дж. Майр, І. Марті, М. Маклін, А. Передо, Р. Спір та інші. Серед українських авторів, які досліджують проблеми соціального підприємництва, можна відзначити роботи З. Галушки, О. Кіреєвої, В. Удодової, В. Шаповал та інші [4, с. 2].

Метою статті є визначення ролі соціального підприємництва у вирішенні соціальних проблем.

Викладення основного матеріалу. Дослідники поки не виробили єдиного визначення поняття «соціальне підприємництво». Але найбільш поширене визначення соціального підприємництва належить Хелен Хох та Пол Трейсі: «Соціальне підприємство - засноване на самоокупній основі господарська діяльність із виробництва соціально значущого

продукту або послуги із застосуванням інноваційних рішень, які перетворюють на користь суспільства саму послугу та механізми її економічної реалізації. Кінцева мета якої – не лише отримання прибутку, а й виробництво продукту або послуги, призначеної для вирішення суспільної проблеми» [1, с. 2].

Таким чином, до соціального підприємництва можна віднести організації, для яких характерним є: соціальний вплив, інноваційність, самоокупність і фінансова стійкість, підприємницький підхід, що дозволяє знаходити можливості, розробляти інноваційні рішення, які надають стійкі позитивні впливи на суспільство.

Соціальне підприємництво надає у допомогу державі і благодійним фондам у вирішенні соціальних проблем. Звичайно, зі всіма проблемами воно впоратися не може. Але ж соціальні та екологічні проблеми не вирішуються за допомогою разових дій. Потрібні системні зміни, що призводять до довгострокових переваг. Якраз такий тип змін є основним об'єктом роботи соціальних підприємців.

Соціальні підприємці – це новатори, які використовують інноваційні ідеї та різні ресурси для вирішення соціальних проблем. Їхня діяльність у результаті приводить до стійких позитивних соціальних змін і поширюється на такі галузі, як освіта, охорона довкілля, боротьба з бідністю, захист прав людини тощо.

Соціальне підприємництво виникло як відгук на хронічні соціальні проблеми: безробіття, бідність, роз'єднаність громади тощо. Соціальні підприємства покликані задовольнити ті потреби членів громади, які не може задовольнити державний сектор, а приватний – ігнорує. Саме це є нішею для діяльності соціальних підприємств. Саме місцеві громади отримують основну користь від розвитку соціального підприємництва. Соціальне підприємництво допомагає надавати державні послуги в новий спосіб та задовольняти потреби громади; створювати робочі місця; збагачувати професійний досвід людей, які працюють на соціальних підприємствах, задля подальшого працевлаштування за сучасних ринкових умов; розвивати громади, залучаючи до громадського життя соціально вразливі та маргіналізовані групи населення, забезпечуючи їхніх членів роботою; розширювати активність громадян, які можуть самостійно вирішувати свої проблеми та брати відповідальність за своє життя; посилювати увагу до соціально незабезпечених груп населення, не стільки надаючи їм благодійну допомогу, скільки забезпечуючи їх корисною соціально значущою роботою; відроджувати сільські та міські території та поліпшувати їхню соціальну інфраструктуру тощо [4, с. 36].

Вважаємо, що Україна має всі шанси розвивати підприємства на засадах соціальної інноватики.

Соціальне підприємництво в сучасному його вигляді в Україні виникло порівняно недавно. Перші соціальні ініціативи громадян як соціальних підприємців з'явилися останнім десятиліттям. В українській

практиці, як і за кордоном, соціальні проекти реалізуються і в комерційних і в некомерційних структурах, метою яких є рішення або помякшення місцевих соціальних проблем.

Існуючі в Україні соціально-орієнтовані організації можна класифікувати за способами організації діяльності на три категорії:

- комерційні організації, що надають робочі місця соціально незахищених верств населення;
- комерційні організації, діяльність яких дозволяє вирішити соціальні та екологічні проблеми шляхом застосування інноваційних ідей;
- некомерційні партнерства, громадські організації і благодійні фонди [2, с. 11].

Основною сферою діяльності некомерційних соціально орієнтованих організацій є сфера послуг: сімейні центри творчого дозвілля, молодіжний і соціальний туризм, центри соціальної реабілітації, клінінгові центри та інші.

Також в Україні існують організації, що сприяють популяризації в нашій країні соціального підприємництва: Український фонд підтримки підприємництва, Благодійний фонд «Благовіст», Благодійне підприємство «Перлина Буковини», Благодійна організація «Центр допомоги дітям-інвалідам», Міжнародний фонд «Відродження», Сокальська агенція регіонального розвитку та інші. Усі ці громадські організації. [4, с. 39].

Найголовнішими проблемами сучасного суспільства є алкоголізм, низький рівень життя, бідність, безробіття, соціальна напруженість.

Алкоголізм. Згідно зі звітом Всесвітньої організації охорони здоров'я, опублікованому в 2014 році, перше місце за вживанням алкоголю на душу населення зайняла Молдова, друге - Люксембург, третє - Естонія. Україна в цьому списку посіла 39 місце за вживанням літрів алкоголю на людину. У дослідження включені дані споживання алкоголю з 2008 по 2012 роки жителями Центральної і Східної Європи у віці від 15 років. Однак за загальним (врахованої і неврахованому) обсягом споживання алкоголю на душу населення (у віці 15 років і старше) Україна займає 11 місце, поступаючись Молдавії, Чехії, Росії та Угорщині [5].

Низький рівень життя. В результаті проведених Legatum Institute досліджень по рейтингу Legatum Prosperity Index Table Rankings, найвищий рівень життя населення 142 країн, Україна займала 61 місце за підсумками 2011 року, в 2013 році опустилася на 7 пунктів і посіла 68 місце в цьому рейтингу. У 2015 році Україна опустилася на 79 місце за рівнем життя країн світу.

Бідність. Основними факторами бідності є низька заробітна плата працівників, перш за все в бюджетній сфері, невисокі розміри пенсій і ряду соціальних допомог та інших соціальних виплат.

Україна займає 78-е місце серед 187 країн і територій за індексом людського розвитку, згідно з Доповіддю про людський розвиток ПРООН

2014 року. При підрахунку індексу розвитку враховують середню тривалість життя, рівень грамотності дорослого населення й рівень життя. Очолують рейтинг у 2013 році Норвегія, Австралія та США, а найнижчі показники людського розвитку мають Демократична Республіка Конго та Нігер.

Безробіття. За останніми оприлюдненими даними Державної служби статистики України, рівень безробіття населення віком 15–70 років, визначений за методологією Міжнародної організації праці, в Україні в I кварталі 2015 року становив 9,6% економічно активного населення.

Соціальна напруженість. У доповіді Global Barometer of Economic Pain («Глобальний барометр економічної напруженості») Gallup International помістила Україну на 10-е (з 56) місце за рівнем соціально-економічної напруженості. Судячи з відповідей, індекс соціальної напруженості в Україні в 2014 році досяг 49%. Дослідники відзначають: у 2013 році це один з найвищих показників за всі 22 роки спостереження в нашій країні - останній раз подібний рівень економічної напруженості (вище 40%) спостерігався в 1996 році.

Теоретики зазначають, що соціальне підприємництво та інноваційні підходи до ведення бізнесу сприятимуть:

- працевлаштування соціально незахищених верств населення та людей, для яких зайнятість на повний робочий день неможлива;
- розвитку сфери послуг (молодіжного і соціального туризму, організації дозвілля, підвищенню якості та доступності медичних послуг, соціальних послуг);
- пом'якшення екологічних проблем [6].

Такі результати роботи передбачають позитивний ефект на вирішення соціально-економічних проблем сучасності.

Соціальні підприємці створюють нові моделі соціально-значимої діяльності для формування інноваційної соціально-орієнтованої економіки, що дозволить підвищити соціальну стабільність суспільства і рівень життя населення. Тому так важливо функціонування організацій, які надають підтримку починаючим соціальним підприємствам, і вирішують проблему фінансування швидкозростаючих соціальних підприємств, які прагнуть до масштабування і тиражування своєї діяльності.

У той же час соціальне підприємництво є інноваційними механізмом розвитку соціальної політики держави. Соціальні підприємці повинні взаємодіяти з органами державної влади, місцевого самоврядування, представниками бізнесу і некомерційних організацій для об'єднання сил і можливостей, спрямовується на вирішення суспільних проблем. Міжсекторна взаємодія може послужити основою системної інфраструктурної підтримки соціального підприємництва.

В Україні, де, сьогодні, громадяни мають високий рівень емпатії і активно генерують нові ідеї в умовах економічної кризи, – формується

сприятливе підґрунтя для розвитку соціального підприємництва. Воно не тільки стимулює соціальні та екологічні інновації, виступаючи фактором розвитку бізнесу, а й створює, накопичує і використовує соціальний капітал (громадський ресурс та торгівлі, і сприяє вирішенню різних суспільних проблем).

Соціальний бізнес підвищує економічну ефективність за рахунок використання ресурсів, які раніше в такій якості не використовувалися. По-перше, це людські ресурси, наприклад, соціально «складні» групи населення (інваліди, багатодітні матері, випускники дитячих будинків, колишні ув'язнені); по-друге, матеріальні ресурси (матеріальні цінності).

Внутрішнім джерелом фінансування діючих соціальних підприємств є нерозподілений прибуток. Отриманий соціальним підприємством прибуток, як правило, повністю реінвестується, у відмінно від розподілу прибутку серед учасників або акціонерів традиційного бізнесу. Застосування нульової ставки податку на прибуток з першого січня 2015 року для організацій, що здійснюють соціальне обслуговування, дозволить збільшити внутрішні джерела фінансування.

Висновки. Ми вважаємо, що соціальне підприємництво у сучасних реаліях спрямоване на прискорення позитивних соціальних змін, забезпечуючи задоволення базових людських потреб у оптимальний спосіб. Воно може і має бути ключовим фактором сталого розвитку не лише окремої місцевості, а й країни в цілому.

Соціальне підприємництво характеризується такими головними рисами, як здатність підприємця отримувати прибуток, вирішуючи гострі соціальні проблеми у суспільстві, сприяючи не лише їх усуненню, але й якісно новому розвитку потенціалу населення.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що соціальне підприємництво в Україні розвивається поступово і поки знаходиться на стадії зародження. Важливо відзначити вклад проекту «Сприяння соціальному підприємництву». В рамках проекту в різних регіонах України створюються спеціальні центри, які надають соціальним підприємствам комплексну підтримку у започаткуванні та розвитку їхньої діяльності, проводять тренінги та навчання соціальних підприємців, здійснюють просвітницьку роботу.

Розвиток соціального підприємництва в Україні – це тривалий процес, масштаб і темпи якого неможливо прогнозувати, що пояснюється децентралізованим характером цих процесів.

Серед негативних чинників, що сьогодні впливають на регіоналізацію та розвиток соціального підприємництва в Україні варто відзначити: *брак нормативно-правової бази*, що регулювала б діяльність соціальних підприємств, а також незначний обсяг інформації в ЗМІ про діяльність численних підприємців-ентузіастів. Відповідно до законодавства, у більшості європейських країн державні органи (особливо на місцевому рівні) можуть надавати привілеї соціальним

підприємствам задля підтримки їхньої соціальної місії, а також *недостатня популяризація* позитивних ефектів соціального підприємництва як для суспільства, так і для вітчизняного бізнесу.

Цей процес можна прискорити шляхом проведення активної соціально-економічної політики, розгляду формування соціального підприємництва як важливого самостійного напрямку соціально-економічних реформ, проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів у бізнес-просторі України.

Саме нарощення активності громадян через створення соціальних підприємств, їхня співпраця з владою дозволить розпочати в Україні вирішення такої надзвичайно актуальної проблеми, як побудова соціальної держави та громадянського суспільства. Соціальні підприємства, за допомогою тиражування інноваційних рішень, будуть з'являтися у великих і малих містах, тим самим збільшиться кількість робочих місць і знижуючи соціальну напруженість в різних країнах.

Розвиток соціального підприємництва в Україні дозволить збільшити соціальний капітал, підвищити рівень життя населення, зменшити соціальну напругу і, як наслідок, стійкість економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Ігнатович Н. Зарубіжний досвід розвитку соціального підприємництва/Ігнатович Н., Гура В.//Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. – 2014. - 22 с. - 12(165): 22–25.
2. Кіреєва О. Б. Соціальне підприємництво як інструмент державної соціальної політики / Кіреєва О. Б. – Київ, 2010. - 13 с.
3. Кикал Дж. Социальное предпринимательство: миссия – сделать мир лучше / Джилл Кикал, Томас Лайонс; пер. с англ. – М.: Альпина паблишер, 2014. – 304 с.
4. Наумова М. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства/Наумова М.//Україна: аспекти праці. Соціальна політика №4. – 2014, с. 34–39.
5. Отчет Всемирной организации здравоохранения [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/184155/The-European-Health-Report-2012,-1-Where-we-are.pdf.
6. Сотула О. В. Соціальне підприємництво як інноваційна модель розвитку економіки/Сотула Е. О.//Ефективна економіка. – 2013. – №4.

***Summary.** The article explores social entrepreneurship as an innovative way to solve social problems. Social enterprise is aimed at practical implementation of innovative solutions to solve the most acute social problems: poverty, unemployment, fragmentation of communities and so on.*

***Key words:** social entrepreneurship, social services, innovation in the social sphere.*